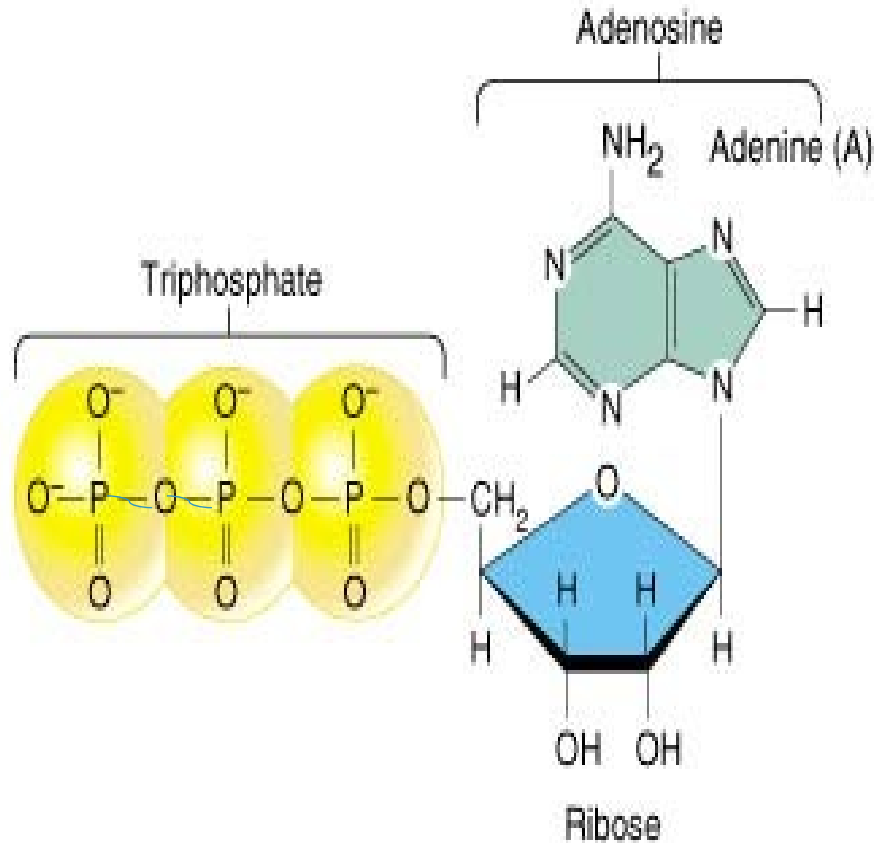

8 Дәріс

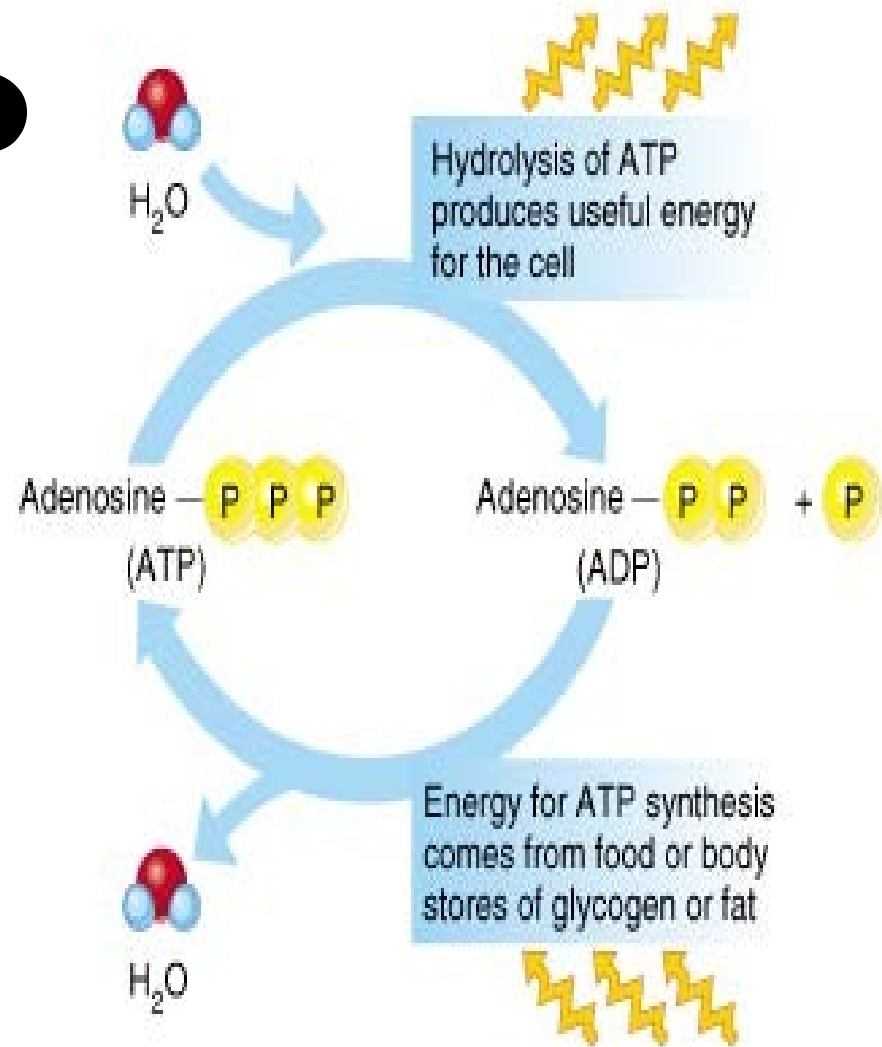
**ЭНЕРГИЯ АЛМАСУЫ.
АТФ**

Алматы, 2024

ATP

(a)

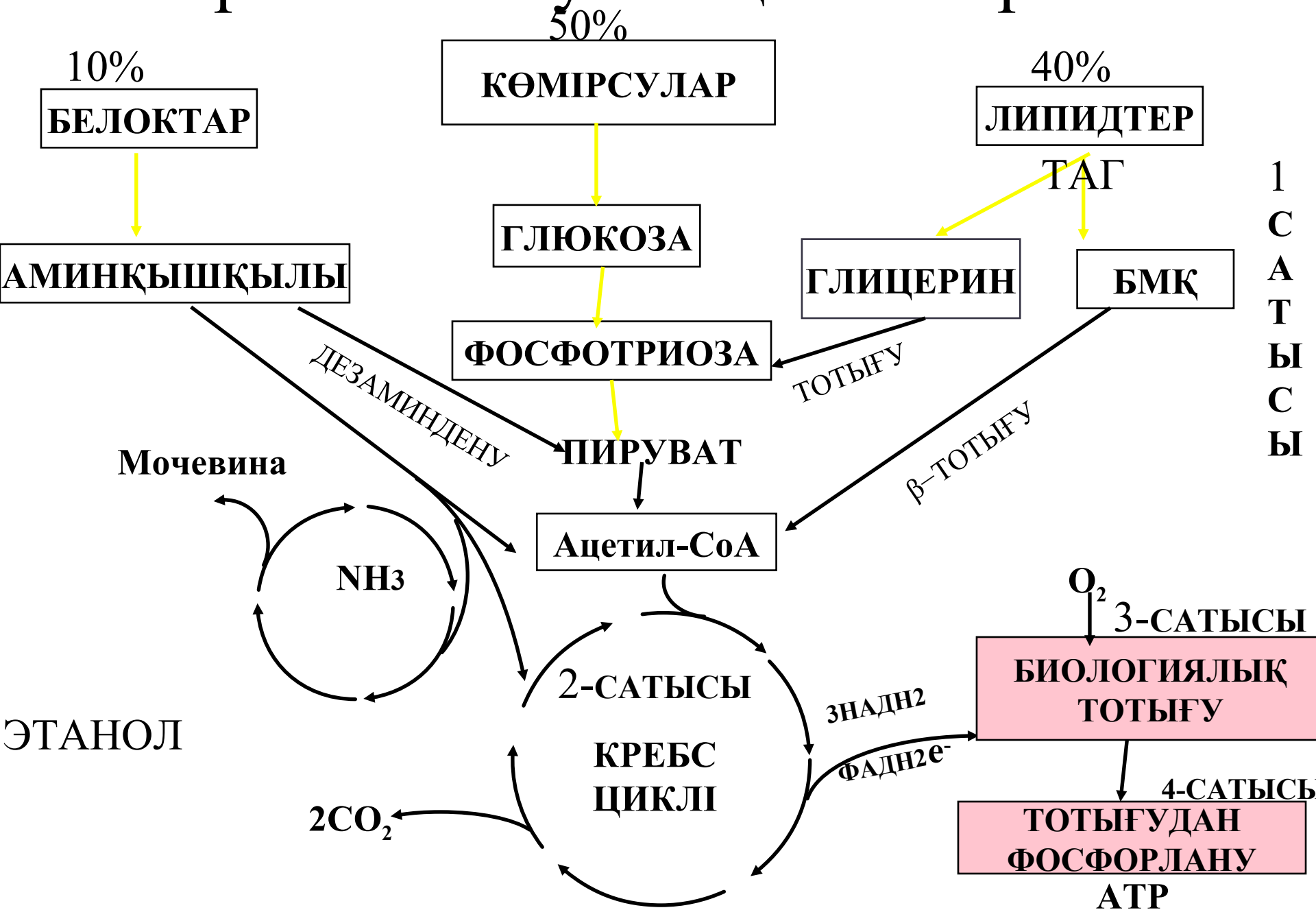
(b)

**ЭНЕРГИЯ АЛМАСУЫ (ЭА)–
ЭНЕРГЕТИКАЛЫҚ
МАТЕРИАЛДАРДЫҢ (К,Л,Б) АҒЗАДА
ТОТЫҒЫП ЭНЕРГИЯ
БӨЛУІ Н/Е БЕЛГІЛІ БІР ҚОСЫЛЫС
ТҮРІНДЕ СИНТЕЗДЕЛІП ЭНЕРГИЯНЫ
САҚТАУЫ Ж/Е ОНЫ ТІРШІЛІК
ҚАЖЕТІНЕ ПАЙДАЛАНУЫ.**

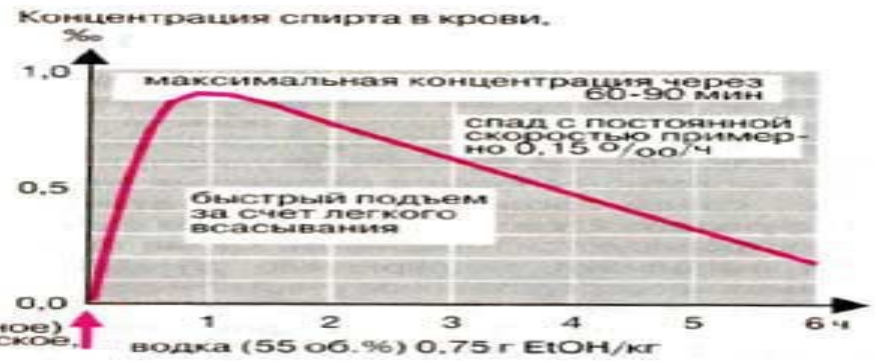
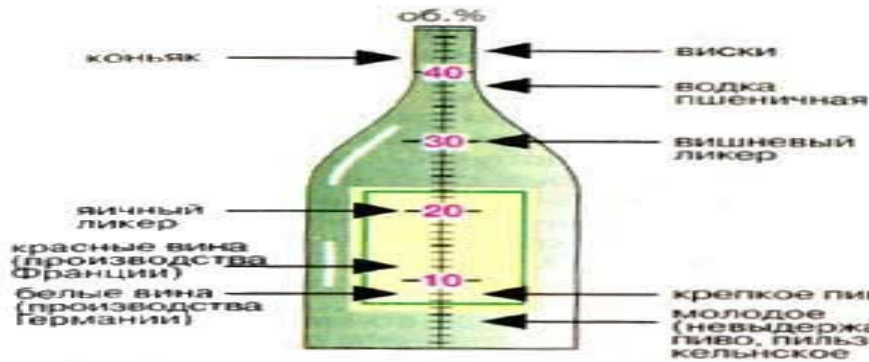
Энергия алмасуы 4 сатыдан тұрады:

1. КҮРДЕЛІ ЗАТТАРДЫҢ АРНАЙЫ ЖОЛДАРМЕН
ЫДЫРАП ОРТАҚ ӨНІМ
АКТИВТІ СІРКЕ ҚЫШҚЫЛЫН (Ацетил-КоА)
ТҮЗУІ.
2. ҮШ КАРБОН ҚЫШҚЫЛДАРЫНЫҢ ЦИКЛІ (ҮКЦ)
3. БИОЛОГИЯЛЫҚ ТОТЫҒУ (БТ)
4. ТОТЫҒУДАН ФОСФОРЛАНУ (ТФ)

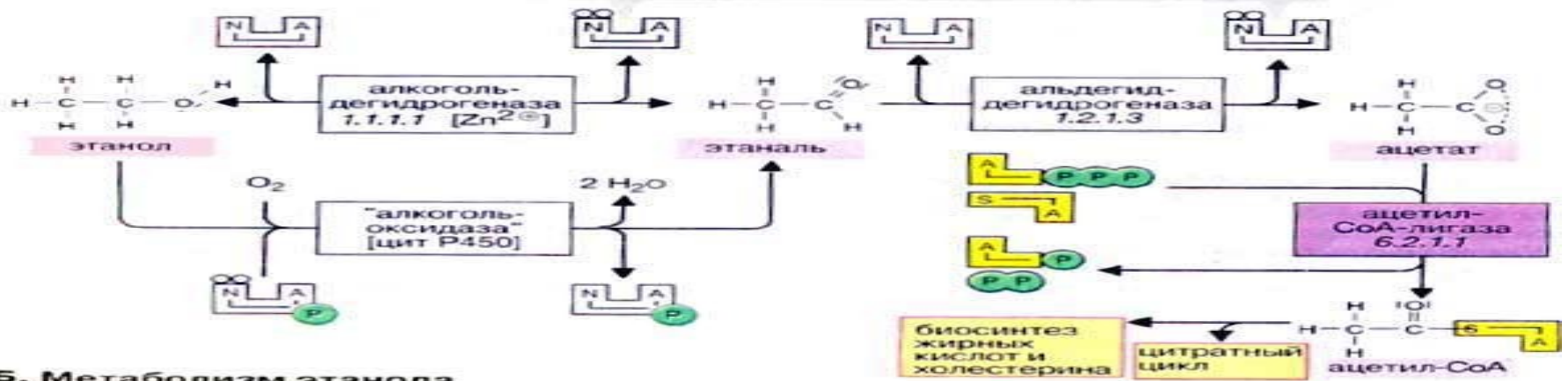
Энергия алмасуының сатылары

Этанол метаболизм1

А. Содержание этанола в алкогольных напитках и в организме человека
накопление

Б. Метаболизм этанола

В. Жировая дистрофия печени

КӨМІРСУЛАР $\xrightarrow{\text{ГЛИКОЗИДАЗА}}$ **МОНОСАХАРИДТЕР**

ЛИПИДТЕР (ТАГ) $\xrightarrow{\text{ЭСТЕРАЗА}}$ **ГЛИЦЕРИН + БМҚ**

БЕЛОКТАР $\xrightarrow{\text{ПЕПТИДАЗА}}$ **АМИН ҚЫШҚЫЛДАРЫ**

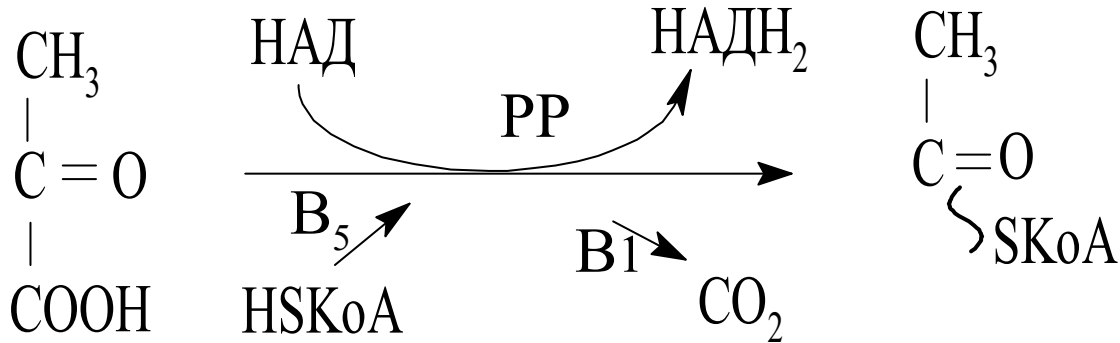
- Глюкоза тотыққанда, ПЖҚ түзіледі. ПЖҚ тотығудан декарбоксилденіп АСҚ пайда болады.
- Аминқышқылдар дезаминденіп ПЖҚ немесе АСҚ түзіледі.
- Липидтер ыдырағанда глицерин мен БМҚ түзіледі.

Глицерин тотығып фосфотриозалар арқылы ПЖҚ-ға ол тотығудан декарбоксилденіп АСҚ түзіледі,

ал БМҚ β -тотығуға ұшырағанда АСҚ түзіледі.

ТОТЫҒУДАН ДЕКАРБОКСИЛДЕНУ РЕАКЦИЯСЫ

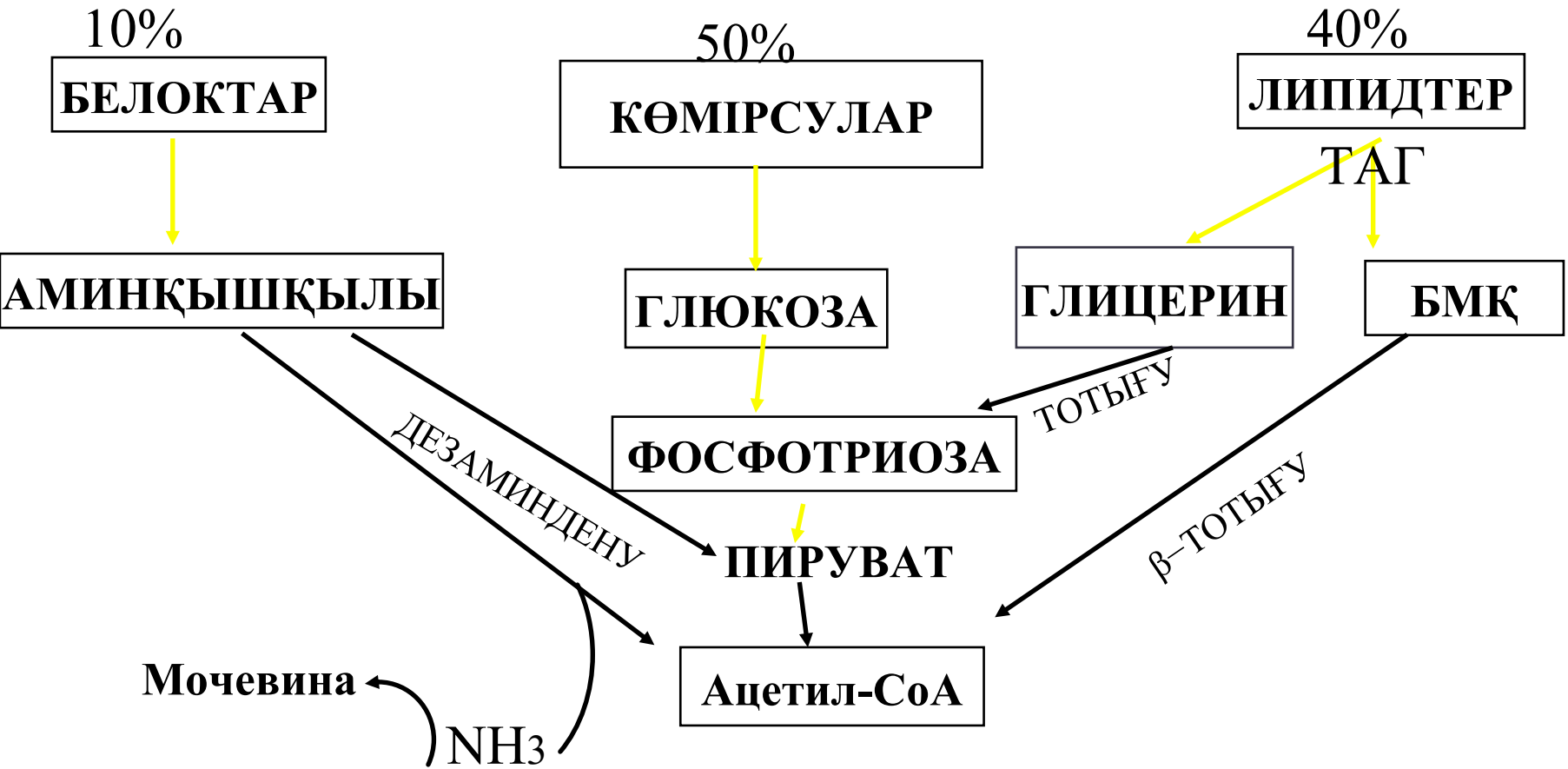

пируват

ацетилКоА

ПИРУВАТДЕГИДРОГЕНАЗДЫ КОМПЛЕКС
(ПДК)

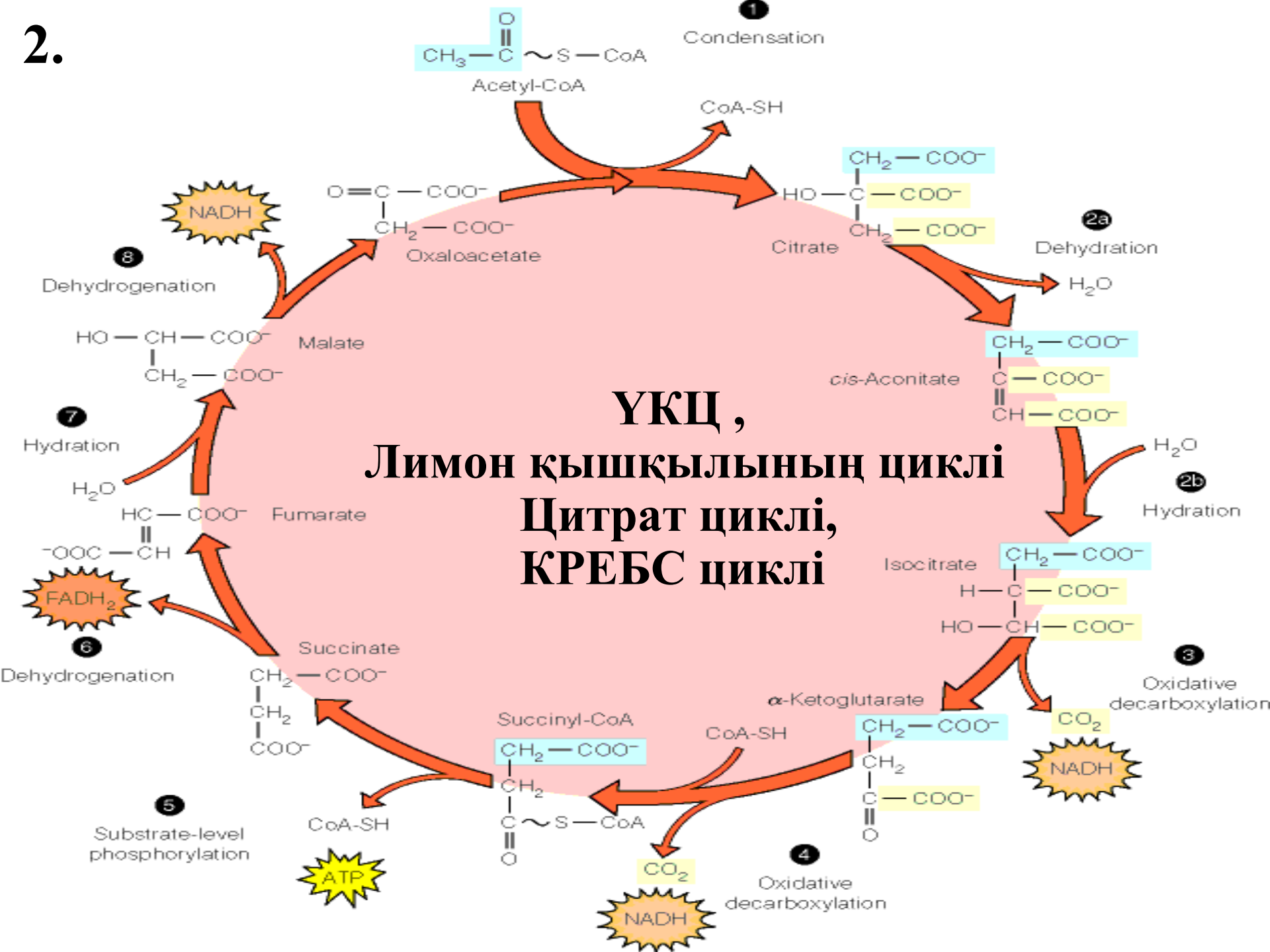
Энергия алмасуының 1 сатысы

ЭТАНОЛ

E=(1%)

2.

Hans Krebs
1900–1981

**АМЕРИКАЛЫҚ
БИОХИМИК
ГАНС КРЕБС
1953 ЖЫЛЫ НОБЕЛЬ
СЫЙЛЫҒЫН АЛДЫ.**

ҮКЦ МАҢЫЗЫ:

**1.ҮКЦ –КӨМІРСУЛАР , ЛИПИДТЕР,
БЕЛОКТАР ЫДЫРАҒАНДА
ТҮЗІЛГЕН АКТИВТІ СІРКЕ
ҚЫШҚЫЛЫН (АСҚ) 2CO_2 –ГЕ ДЕЙІН
ТОТЫҚТЫРАДЫ .**

**2.ПЛАСТИКАЛЫҚ ҚЫЗМЕТ
АТҚАРАДЫ.**

**❖ҮКЦ– НІҢ АРАЛЫҚ ӨНІМДЕРІ:
ГЛЮКОНЕОГЕНЕЗ ,
ЛИПОГЕНЕЗ,
АМИН ҚЫШҚЫЛДАРЫНЫҢ
МЕТАБОЛИЗМІНЕ
ПАЙДАЛАНЫЛУЫ МҮМКІН.**

АЦЕТИЛ–КоА

БМҚ,
ХОЛЕСТЕРИН

СУКЦИНИЛ–КоА

ГЕМ

ҚЫМЫЗДЫҚ
СІРКЕ
ҚЫШҚЫЛЫ

ГЛЮКОЗА

АСПАРТАТ

α -КЕТОГЛУТАРАТ

ГЛУТАМАТ

3. БАРЛЫҚ АЛМАСУ ПРОЦЕСТЕРІН

(К, Л, Б) БІР–БІРІМЕН

БАЙЛАНЫСТЫРАДЫ.

4. СУТЕГІНІҢ КӨЗІ. АСҚ

ТОТЫҒУЫНДА ТҮЗІЛГЕН ЭНЕРГИЯ

АКТИВТІ СУТЕГІ ТҮРІНДЕ (НАД H_2 ,

ФАД H_2) САҚТАЛАДЫ.

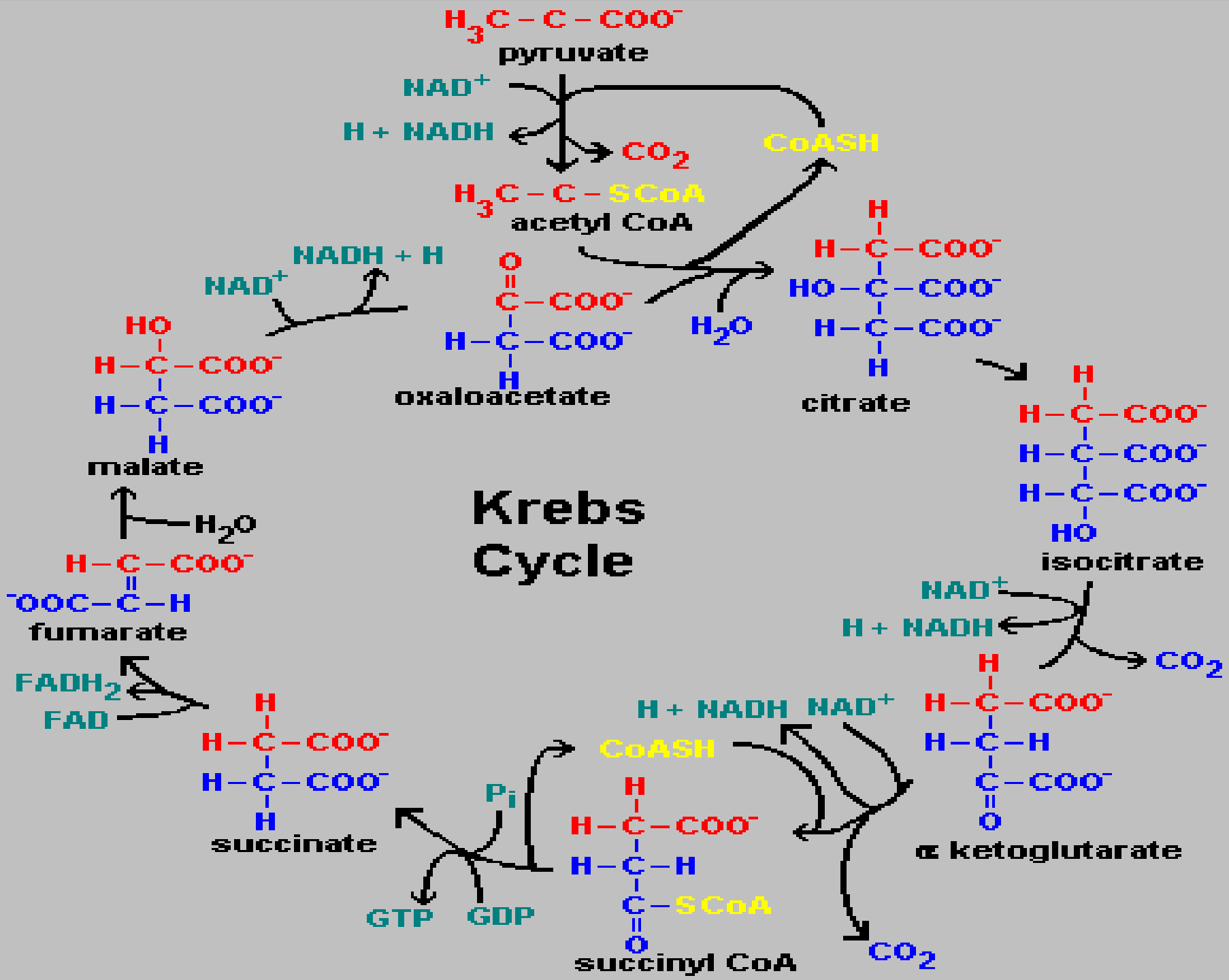
КРЕБС ЦИКЛІНІҢ ЕРЕКШЕЛІГІ:

1

- РЕАКЦИЯ БІР БАҒЫТҚА ТЕК **АСҚ** ТОТЫҒУЫНА БАҒЫТТАЛҒАН.
- ПРОЦЕСС ҚАЙТЫМСЫЗ, ЦИКЛДІ.

2

- ҮКЦ РЕАКЦИЯЛАРЫ ҮШІН ТІКЕЛЕЙ ОТТЕК ҚАЖЕТ ЕМЕС. БІРАҚ ҮКЦ– ДА ТОТЫҚСЫЗДАНҒАН ДЕГИДРОГЕНАЗАЛАР (НАД₂, ФАДН₂) БИОЛОГИЯЛЫҚ ТОТЫҒУ ТІЗБЕГІНДЕ ТОТЫҒУ ҮШІН ОТТЕК ҚАЖЕТ. ҮКЦ–АЭРОБТЫ ПРОЦЕСС.

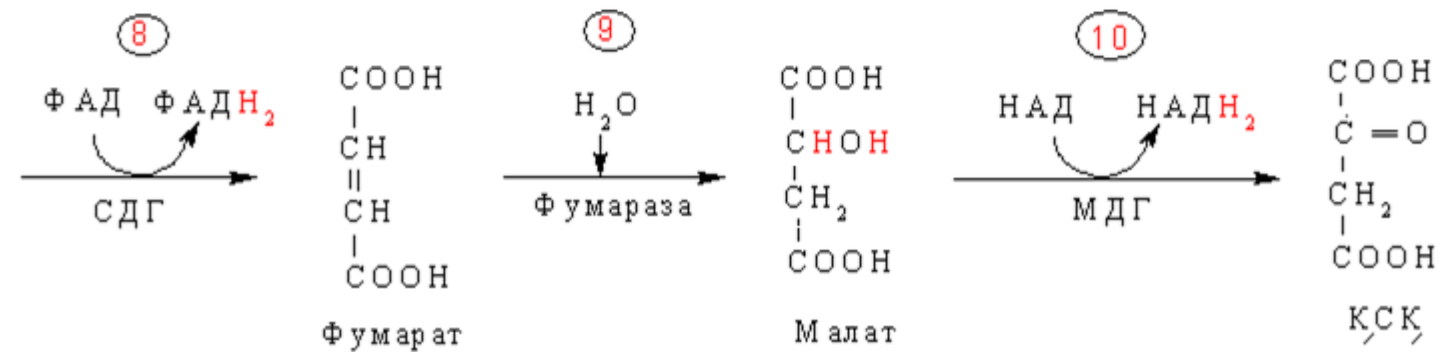
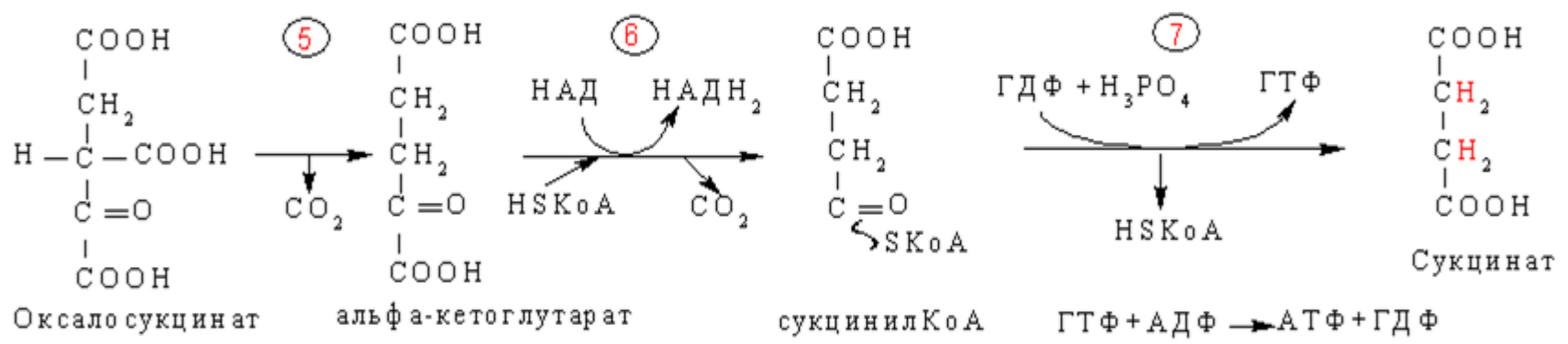
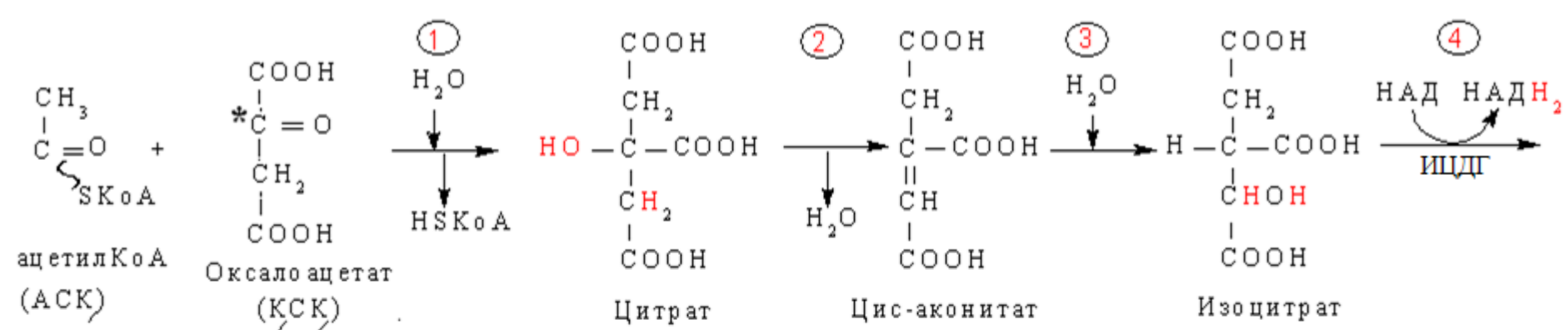
ҮҚЦ РЕАКЦИЯЛАРЫ ЖҮРУІ ҮШІН:

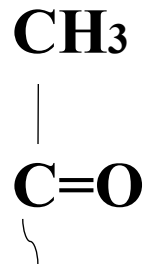
АСҚ, ҚСҚ
ЖЕТКІЛІКТІ
БОЛУЫ
КЕРЕК

ТОТЫҚСЫЗДАНҒАН
ДЕГИДРОГЕНАЗАЛАР
НАДН₂, ФАДН₂
ТОТЫҒЫП ТҰРУЫ
КЕРЕК

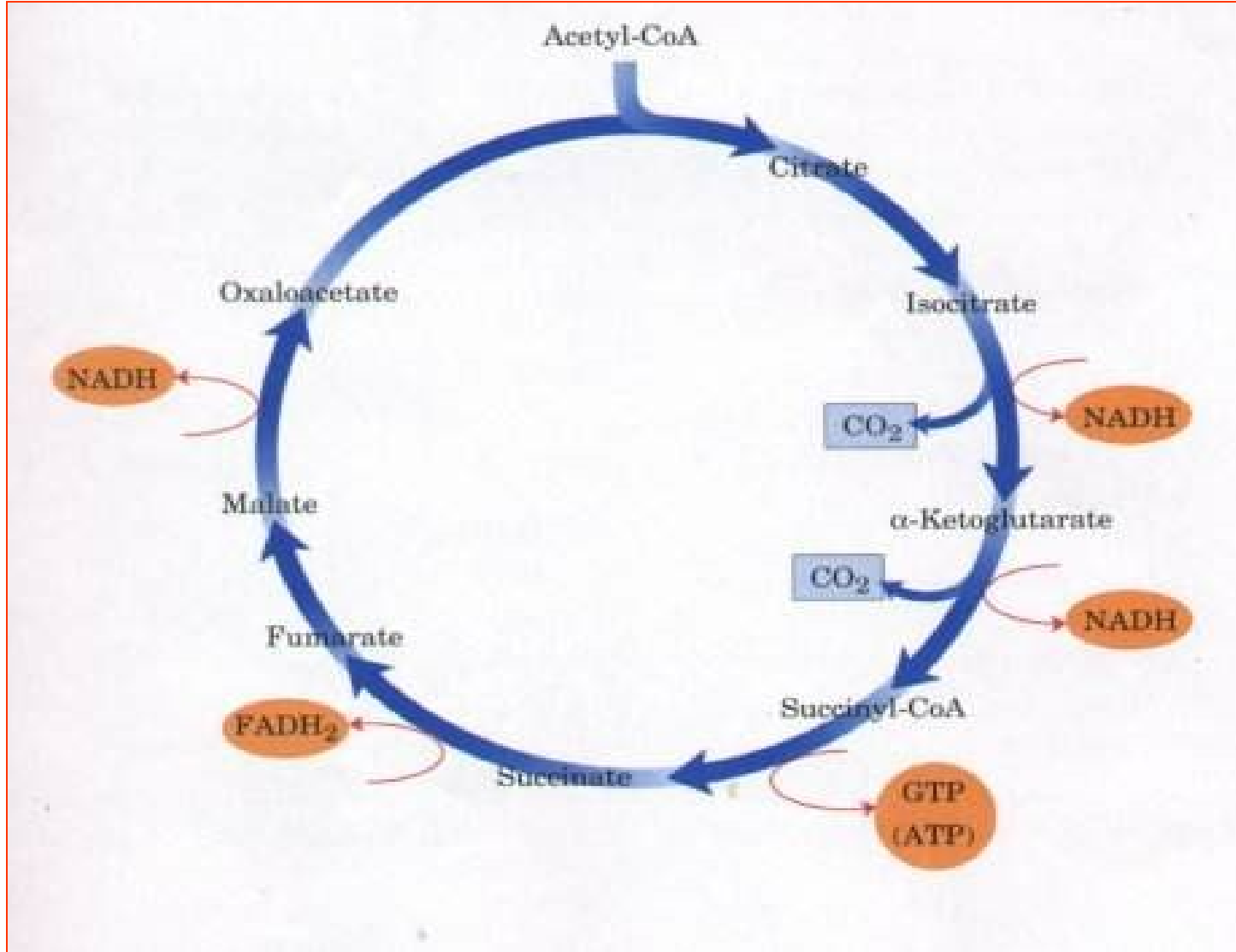
ОТТЕК ҚАЖЕТ

**ҮКЦ реакциялары
МИТОХОНДРИЯ
матриксасында жүреді,
10 реакциядан тұрады.**

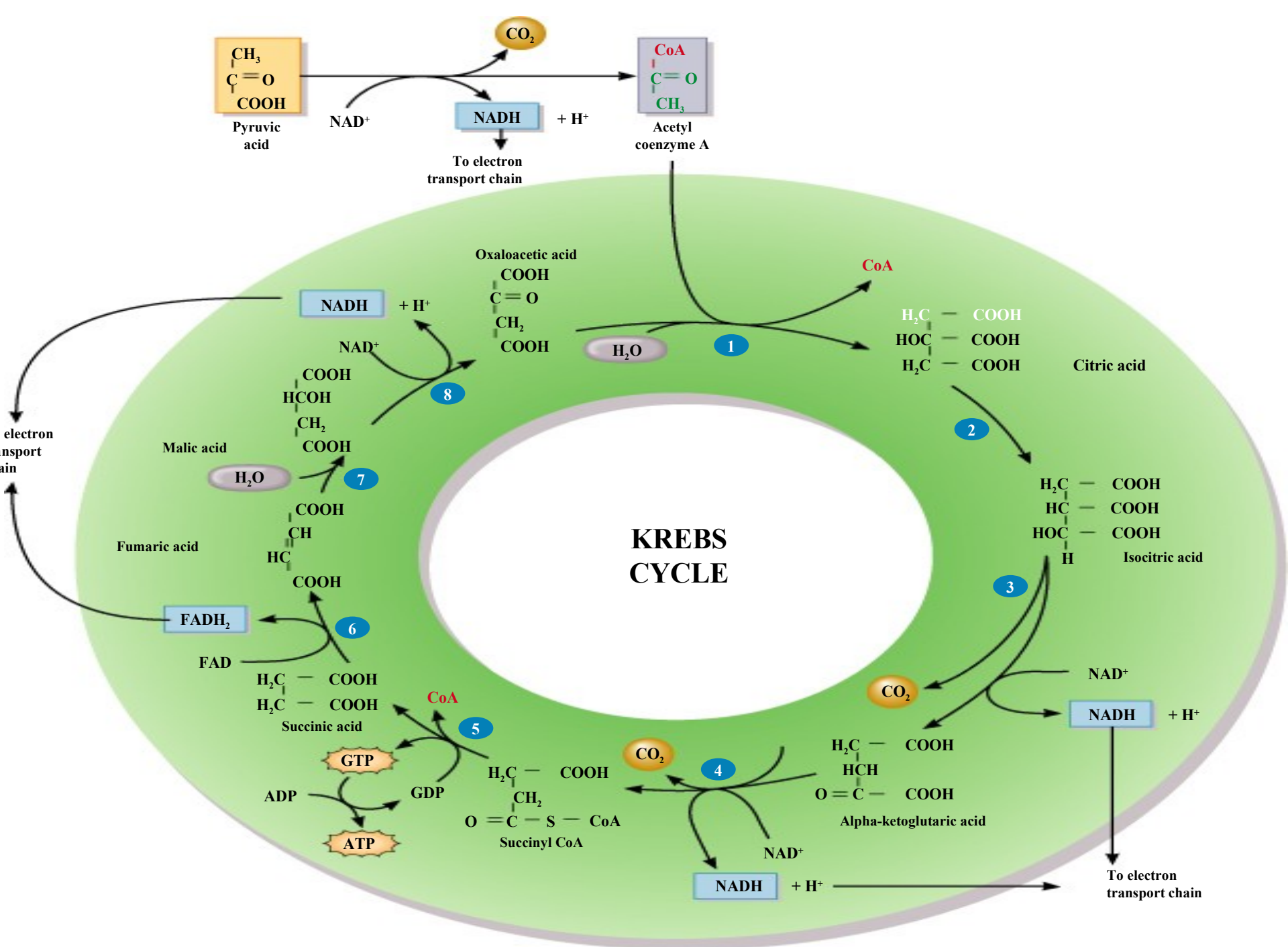

SKoA
АцетилКоА
(АСК)

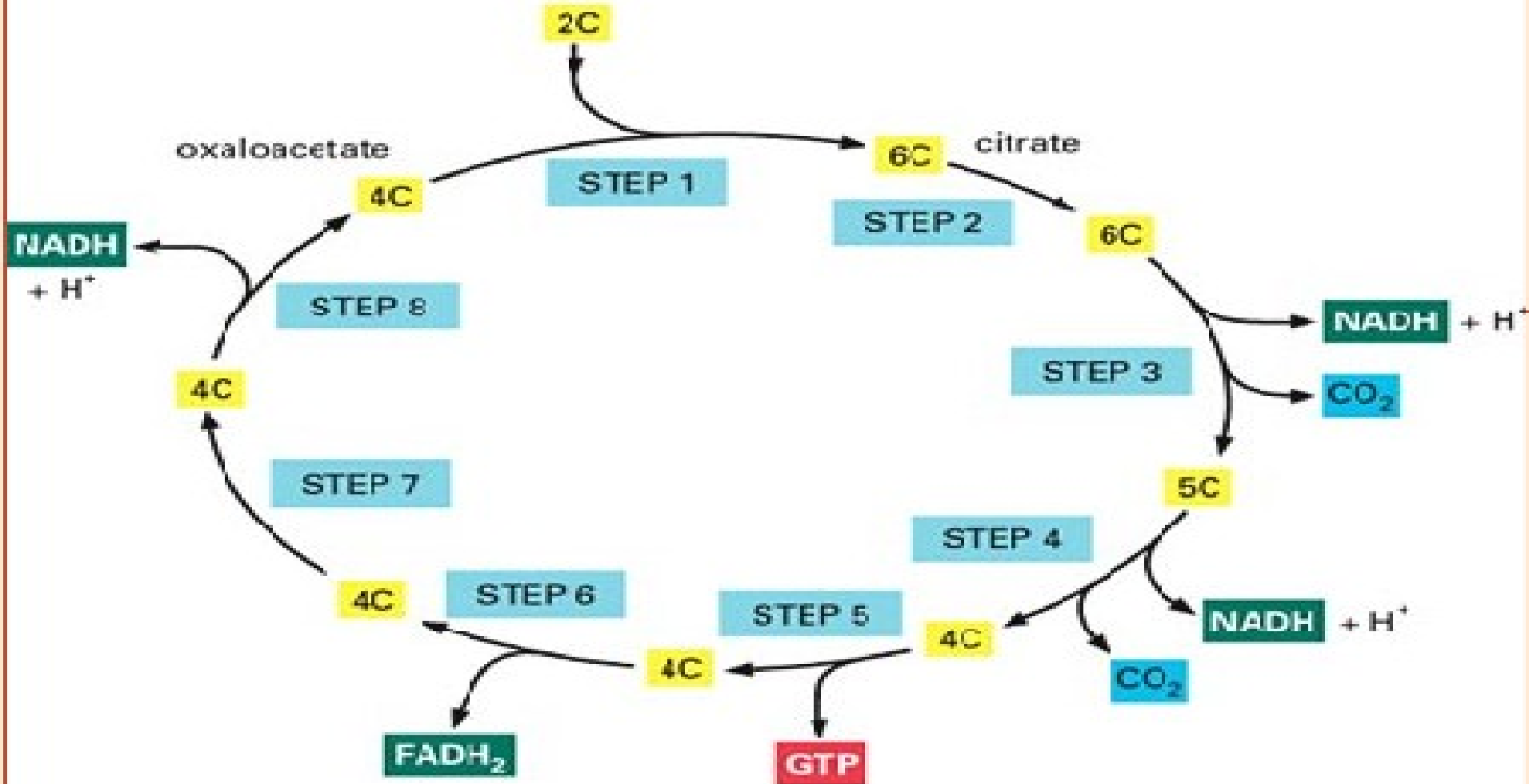
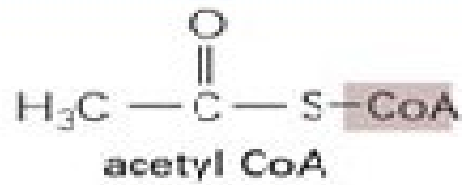

ҮҚЦ–де:

- 2 ДЕКАРБОКСИЛДЕНУ,
- 4 ТОТЫҒУ–ТОТЫҚСЫЗДАНУ,
- 1 СУБСТРАТТАН ФОСФОРЛАН
РЕАКЦИЯСЫ ЖҮРЕДІ.

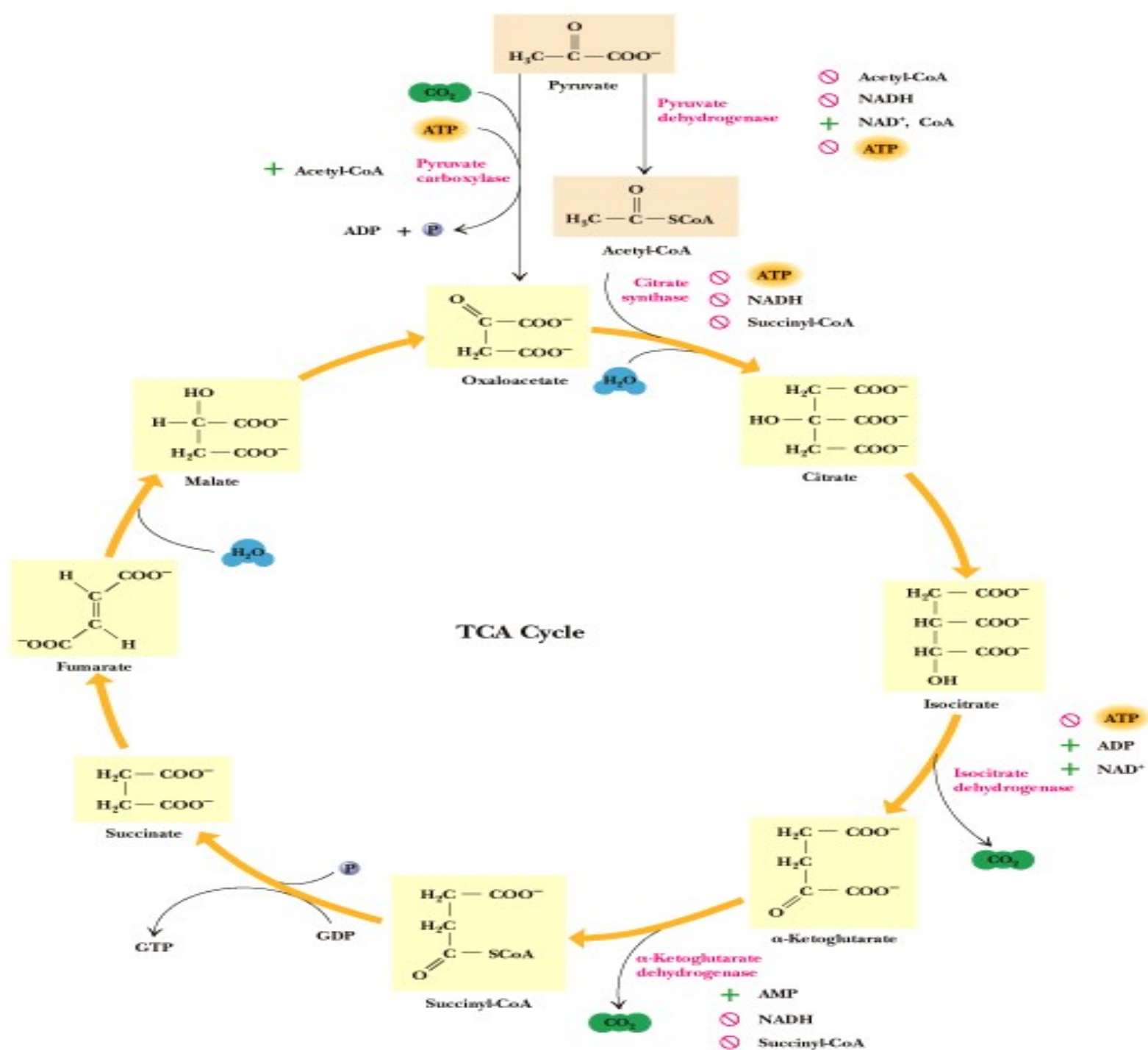

РЕЗУЛЬТАТ ОДНОГО ОБОРОТА ЦТК: 3 НАДН, 1 ФАДН₂, 1 ГТФ + 2СО₂

Regulation of the TCA Cycle

Again, 3 reactions are the key sites

- Citrate synthase
- Isocitrate dehydrogenase
- α -Ketoglutarate dehydrogenase

3 САТЫ. БИОЛОГИЯЛЫҚ ТОТЫҒУ (БТ)

**БТ— ЖАСУША МИТОХОНДРИЯСЫНДА ӨТЕТІН
ТОТЫҒУ–ТОТЫҚСЫЗДАНУ (Т-Т) РЕАКЦИЯЛАРЫНЫҢ
ЖИЫНЫ.**

Т-Т РЕАКЦИЯЛАРЫНЫҢ ЖИЫНЫН= ЭЛЕКТРОНДАРДЫҢ
ТАСЫМАЛДАНУ ТІЗБЕГІ = ТЫНЫС АЛУ ТІЗБЕГІ= ТІНДІК
ТЫНЫС АЛУ, ОКСИДАЗДЫ ТОТЫҒУ ДЕПТЕ АТАЙДЫ.

БИОЛОГИЯЛЫҚ ТОТЫҒУ(БТ) МАҢЫЗЫ:

1. ЭНЕРГИЯ (E) БӨЛІНЕДІ. (E=40-45% АТФ + ЖЫЛУ)
2. ЭНДОГЕНДІ СУ ТҮЗІЛЕДІ.

субстрат

**БТ ОКСИДОРЕДУКТАЗАЛАР
ҚАТЫСУЫМЕН МИТОХОНДРИЯДА
ЖҮРЕДІ:**

11 РЕАКЦИЈАДАН ТҰРАДЫ.

БТ тізбегіндегі ферменттердің орналасу тәртібі неге тәуелді?

SH₂

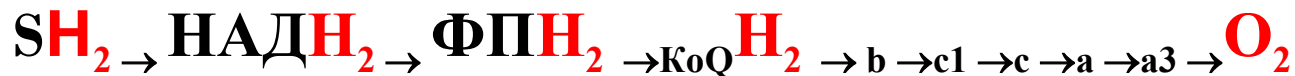

ТОТЫҒУ–ТОТЫҚСЫЗДАНУ потенциалының өсуіне байланысты.

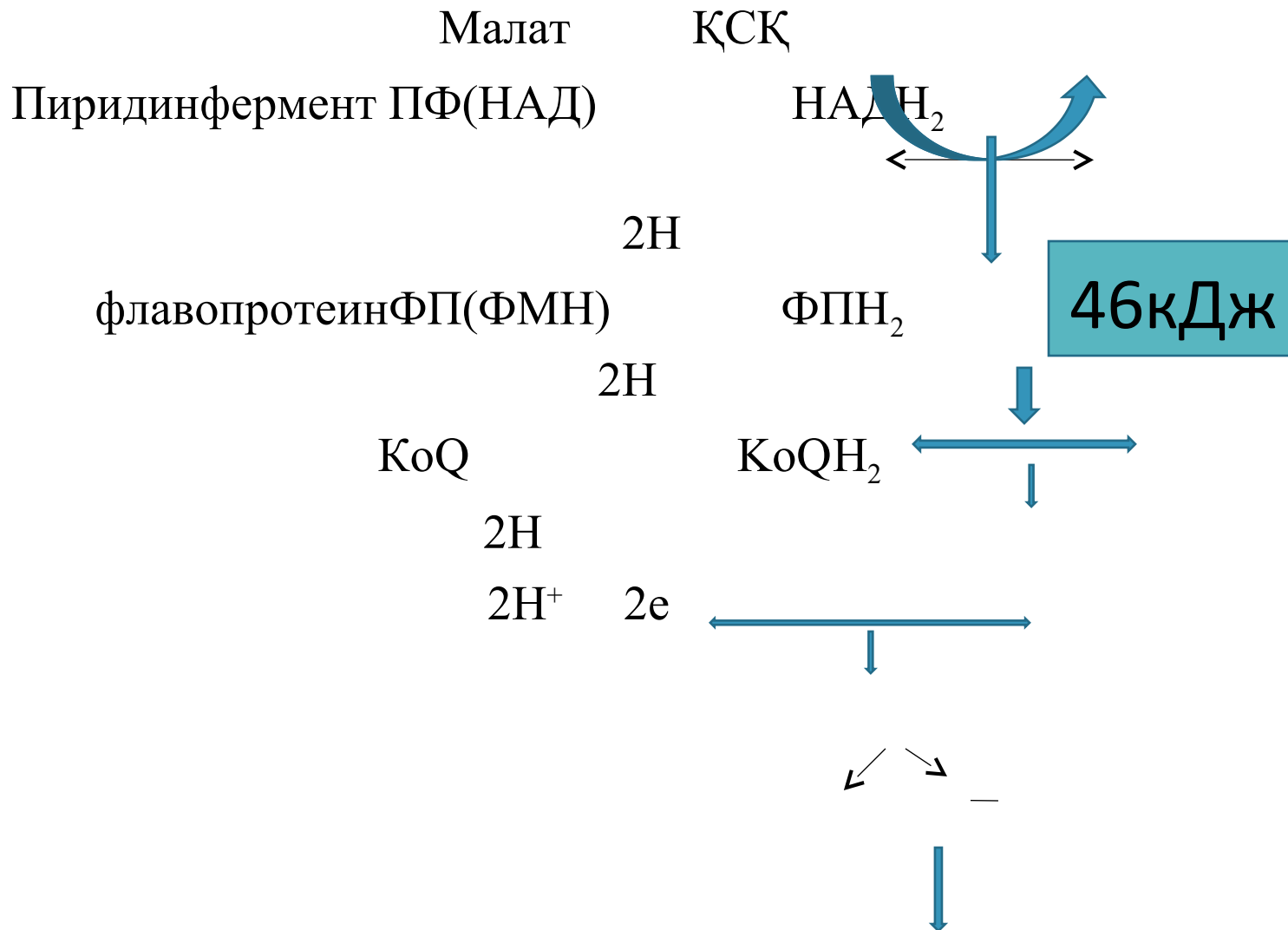
E - ЭНЕРГИЯ = ЖЫЛУ + АТФ

Окислительно-восстановительная пара	E_0', V
$2H^+/H_2$	-0,42
$NAD^+/NADH$	-0,32
$NADP^+/NADPH$	-0,32
$NADH$ -дегидрогеназа (FMN-форма)	-0,30
$NADH$ -дегидрогеназа (FMNH ₂ -форма)	
FAD -белок/ $FADH_2$ -белок	-0,05
Сукцинат/фумарат	+0,03
Убихинон/убихинол	+0,04
цит. b Fe^{3+} /цит. b Fe^{2+}	+0,07
цит. c ₁ Fe^{3+} /цит. c ₁ Fe^{2+}	+0,23
цит. c Fe^{3+} /цит. c Fe^{2+}	+0,25
цит. a Fe^{3+} /цит. a Fe^{2+}	+0,29
цит. a ₃ Fe^{3+} /цит. a ₃ Fe^{2+}	+0,55
$1/2 O_2 + 2 H^+ + 2e/H_2O$	+0,82

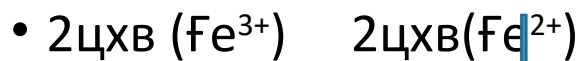

БТ тізбегі

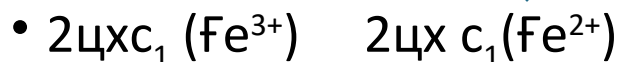

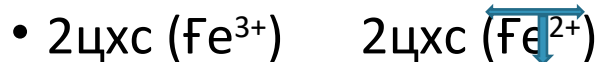
$2e^-$

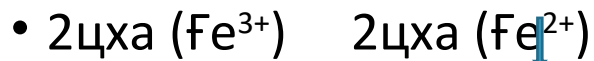
$2e^-$

$2e^-$

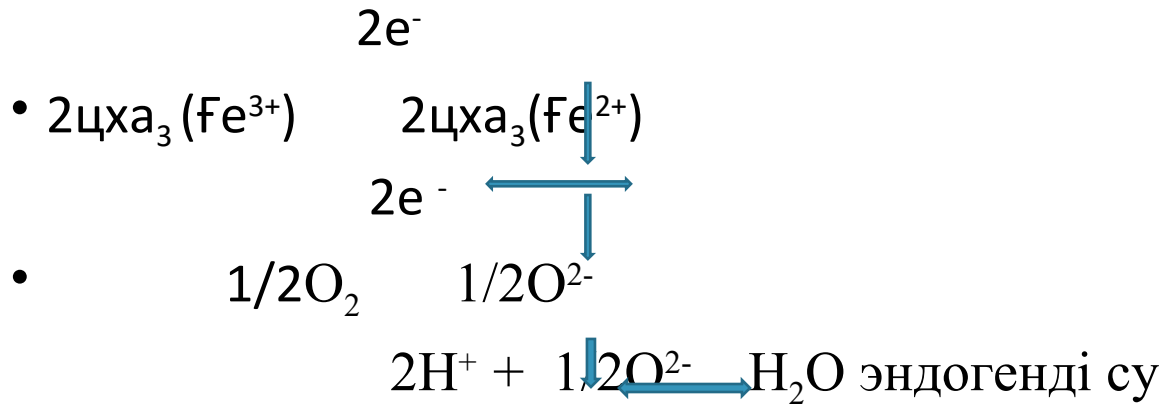

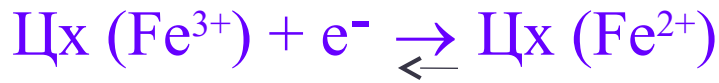
$2e^-$

43 кДж

102 кДж

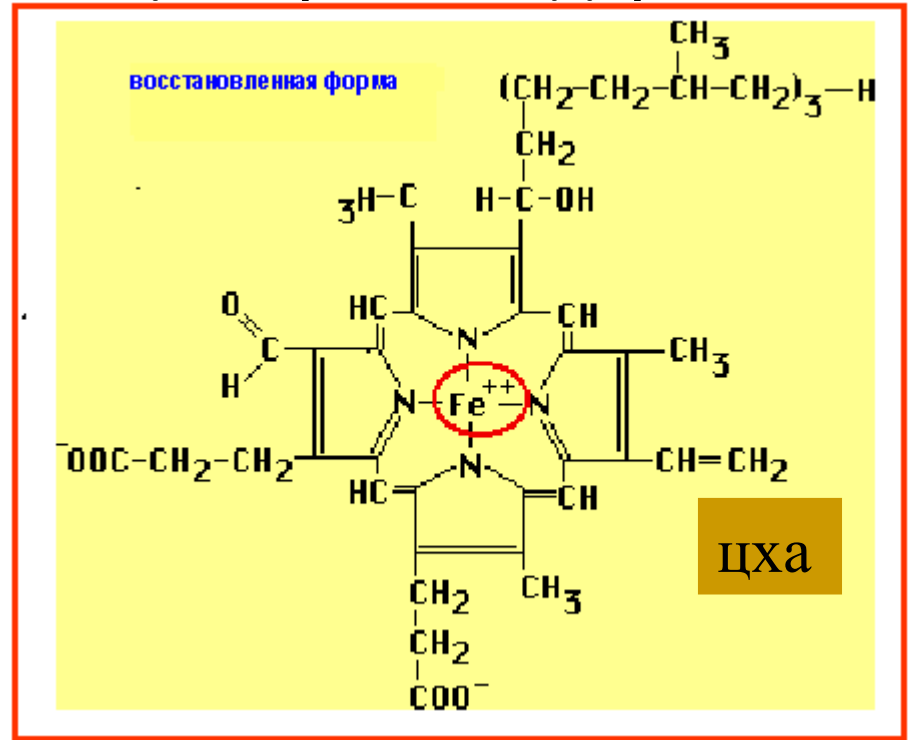
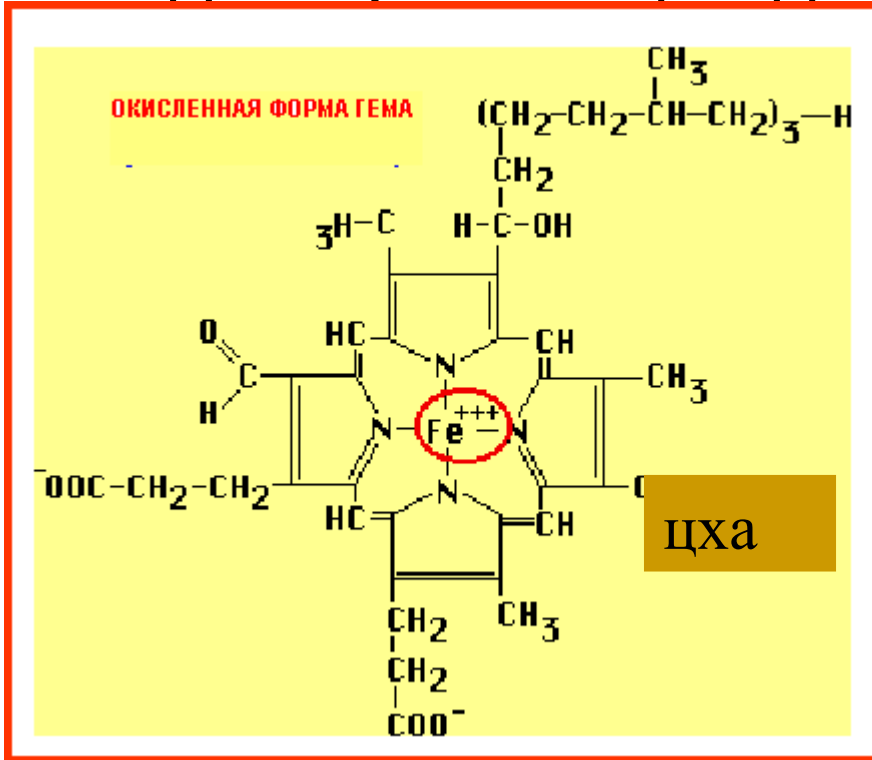
ТОТЫҚҚАН

ТОТЫҚСЫЗДАНҒАН

ферри

ферро

Тоттыққан және тоттықсызданған цитохром гемдері

цитохромдар электрондарды тасымалдау жолымен субстратты тоттықтырады. Ол кезде цх геміндегі Fe валенттігі өзгереді)

Қорытынды:

БТ-ның 3 нүктесінде (сатысында) АТФ түзуге жеткілікті энергия бөлінеді. Осы сатылар БТ мен ТФ-ның **қабысу нүктелері** деп аталады, олар:

2, 6, 9 және 10 сатылар.

1. 2 пункт–НАДН₂-нің **ФП(ФМН)**–мен тотығуы

46 кДж

2. 6 пункт- Ферро Цхв тотығуы- 43 кДж.

3. (9,10 пункт) -Цитохромоксидазаның тотығуы

102 кДж.

ЭНЕРГИЯ АЛМАСУЫНЫҢ 4 САТЫСЫ:
ТОТЫҒУДАН ФОСФОРЛАНУ (ТФ).

ТФ – БИОЛОГИЯЛЫҚ ТОТЫҒУ ЭНЕРГИЯСЫН
ПАЙДАЛАНЫП АДФ ПЕН БЕЙОРГАНИКАЛЫҚ
ФОСФАТТАН **АТФ** ТҮЗУ ПРОЦЕСІ.

- АТФ түзілу үшін:
- 1- митохондрия мембранасының өткізгіштігі қалыпты болуы керек;
- 2- мембранада потенциалдың айырымы болуы керек.

P/O – ТОТЫҒУДАН ФОСФОРЛАНУ КОЭФФИЦИЕНТІ.

**P/O – АТФ- ТІ ТҮЗУГЕ КЕТКЕН БЕЙОРГАНИКАЛЫҚ
ФОСФАТТЫҢ МОЛЬ САНЫН КӨРСЕТЕДІ (СІЦІРІЛГЕН
ОТТЕКТИҢ БІР АТОМЫНА ЕСЕПТЕГЕНДЕ). Н/Е
ТҮЗІЛГЕН АТФ-тің МОЛЬ САНЫН КӨРСЕТЕДІ.**

$$P/O = 2 \quad n/e 3$$

ЕГЕР СУБСТРАТ ПИРИДИН ФЕРМЕНТІ ПФ(НАД)

АРҚЫЛЫ ТОТЫҚСА: P/O = 3; себебі бұл кезде бөлінген

энергия 3АТФ түзуге жеткілікті. НАДН₂-ден O₂-ке

тасымалданатын протондар мен электрондар 3 қабысу

нүктесін басып өтеді. НАДН₂ $\xrightarrow{\hspace{1cm}}$ 3АТФ

ЕГЕР СУБСТРАТ ФЛАВОПРОТЕИД ФП(ФАД) АРҚЫЛЫ

ТОТЫҚСА: P/O = 2;

ФПН₂ $\xrightarrow{\hspace{1cm}}$ 2АТФ

1 МОЛЕКУЛА АСҚ ТОТЫҚҚАНДА 12 АТФ ТҮЗІЛЕДІ.

